

Metoderapport, Skup

”ULVEMYSTERIET”

Publisert i TV2-programmet,
Dokument 2, 22. september 2003

Laget av: Asbjørn Øyhovden
Kjell Persen

Redaksjon: Dokument 2 - 22
314700

Kontaktperson: Asbjørn
Øyhovden, Alf

Prøysensvei 14, 2300 Hamar

Telf: 95702190

SLIK STARTET DET

I jobben som distriktsreporter for TV2 i Hedmark og Oppland hadde jeg gjennom mange år hørt påstanden fra bygdefolk om at ulvene ikke har kommet til Norge på naturlig vis, men blitt ulovlig satt ut i skogene av myndighetene eller miljøaktivister. For litt over tre år siden møtte jeg en gruppe personer som lenge har fremmet påstanden. De fortalte at de følte seg latterliggjort og stemplet som bygdetullinger av journalister, myndighetspersoner og ulveforskere.

Deres hovedpåstand var at en svensk miljøorganisasjon satte ut ulver på 70 og 80-tallet i samarbeid med miljømyndighetene. Bygdefolket viste til at Sveriges største miljøorganisasjon, Naturskyddsforeningen, hadde et prosjekt på 70-tallet som het "Prosjekt Varg". Enkelte satt på sluttrapporten til dette prosjektet. Der gikk det tydelig fram at ulveutsetting ble sett på som den eneste måten å redde den skandinaviske ulven på. (Den var regnet som utryddet på begynnelsen av 70-tallet). Og det framgikk av den skriftlige rapporten at de nye ulvene i Sør-Skandinavia kom til nøyaktig de områdene "Prosjekt Varg" hadde pekt ut som ideelle områder for ulveutsetting. Dette interesserte meg.

Vanlige bygdefolk med store kunnskaper om rovdyr og natur var på fullstendig kollisjonskurs med forskerne og myndighetene. Og de argumenterte godt for seg.

Jeg stilte meg spørsmålet om det bygdefolket påsto faktisk kunne være sant, og begynte i det stille å undersøke påstanden som har versert i Sverige og Norge i over 25 år. Jeg satte meg inn i historien rundt ulvenes tilbakekomst til sør-skandinavia på slutten av 1970-tallet. Og leste alt som fantes av forskningsrapporter om ulvenes opphav fra Norge og Sverige.

Lesingen overbeviste ikke meg om at forskerne og myndighetene nødvendigvis har rett, når de påstår at ulvene har vandret til fots til Värmlandsskogene og Finnskogen fra Finland og Sovjet.

Mitt i denne perioden, for tre år siden, utlovet skogselskapet Norskog en stor dusør for tips som kunne dokumentere at ulveutsetting faktisk har skjedd. Jeg gjorde da en muntlig avtale med Norskog om å få tilgang til alle tipsene de fikk inn. Og på uavhengig grunnlag undersøke dem.

Det ble tidlig klart for meg at påstandene fra bygdefolket ikke var ville konspirasjonsteorier lagt fram med klare motiver mitt i en opphetet rovdyrdebatt. Påstandene kunne faktisk underbygges med både vitner og faktaopplysninger.

PROBLEMSTILLING

Jeg jobbet i begynnelsen ut fra noen enkle spørsmål;

* Finnes det muntlig eller skriftlig dokumentasjon for at ulve- utsetting faktisk har skjedd?

* Hva var egentlig "Prosjekt Varg"

* Er de bastante konklusjonene fra forskerne og myndighetene i Norge og Sverige om at ulvene må ha vandret ned til Sør-Skandinavia fra Finland og Sovjetunionen korrekte?

ORGANISERING / Faktainnsamlingsperioden

I ca. et og et halvt år jobbet jeg alene med prosjektet, ved siden av jobben som nyhetsreporter i Hedmark og Oppland. Jeg startet et bredt kartleggingsarbeid. Gjennomgikk alt som er skrevet om problemstillingen i svenske og norske aviser, tidsskrifter og bøker. Kartleggingen viste seg å bli en svært omfattende jobb. Jeg kom i kontakt med miljøer som i årevis har jaktet på å finne svar på hvordan ulvene kom tilbake, og møtte mange bygdefolk som nektet å snakke med oss uten løfte om kildevern. Noen ganger tok det flere måneder før de ville dele alt de visste med meg, fordi de var skeptiske til journalister. Det var også et konkurranseforhold mellom noen av personene som over lang tid hadde jobbet for å finne dokumentasjon for at ulver er satt ut. Derfor var det en stor utfordring å klare og holde kontakt med så mange som mulig.

Via kildene jeg møtte, tipsene som kom inn til Norskog og fakta-artikler i tidskrifter og bøker kom jeg i kontakt med en rekke øyenvitner som påsto at de hadde sett ulveutsetting. Flere av dem virket svært troverdige. Og enkelte kunne underbygge sine iaktakelser med skriftlige eller muntlige vitneutsagn fra andre personer. Jeg kom også i kontakt med et stort antall kilder i Norge og Sverige som alle hadde forskjellige historier om ulveutsetting. Men få av dem ønsket å stå fram i frykt for å bli latterliggjort og stemplet som bygdetullinger. Jeg brukte derfor mye ressurser på å oppnå tillit hos personer jeg anså som viktige. Jeg fikk oppgitt flere navn på personer som bygdefolk mistenkte for å stå bak ulveutsetting. Det dreide seg både om personer tilknyttet ulveforvaltningen i Norge og Sverige, og personer i miljøorganisasjonen "Naturskyddsforeningen" i Svergie. Jeg fikk en rekke dokumenter som handlet om "Naturskyddsforeningens" Prosjekt Varg. Og jeg fikk opplysninger om tette bånd mellom miljøorganisasjonen og enkeltpersoner i det svenske direktoratet for naturforvaltning, Naturvårdsverket. Estland ble framholdt som et land de nye ulvene kunne komme fra, både blant kilder, i tidsskriftsartikler og bøker. Og gjennom våre kontakter fikk jeg opplysninger om enkeltpersoner og hendelser som gjorde denne teorien sannsynlig.

Jeg skrev notater etter alle møtene jeg hadde med forskjellige kilder, og innså at mye av den videre jakten på dokumentasjon måtte foregå i Sverige.

Etter kartleggingsperioden og tiden med tillitsskapende arbeid satte jeg opp en langt mer presis problemstilling. Og jeg fikk tilsagn fra Dokument 2 om å lage en dokumentarfilm om mysteriene rundt ulvenes tilbakekomst til sør-skandinavia på slutten av 1970-tallet. Arbeidet i Dokument 2-redaksjonen startet for et år siden. Da ble redaksjonens reasearcher, Kjell Persen, med på arbeidet.

NY PROBLEMSTILLING

Etter det brede kartleggingsarbeidet kunne vi altså lage en mer presis problemstilling. Jeg hadde opprettet en "notat-bank" med korte notater fra alle viktige kildesamtaler. Og notater etter stikkord med alle viktige faktaopplysninger jeg hadde funnet i tidsskrifter, avisartikler, bøker og dokumenter om temaet. For å finne sammenhenger sorterte jeg alt i forhold til blant annet hendelse, tidspunkt, sted, person, organisasjonstilknytning og innhold. Jeg laget også et femtis-talls små gule klistrelapper på alle viktige forhold vi hadde registrert med årstall, vitne, hendelse, rapport, uttalelse etc og hang dem på en dør for å kunne sortere koblinger og sammenhenger.

Arbeidet vi nå startet handlet om å finne fakta som kunne underbygge og dokumentere, eller bidra til å forkaste to hypoteser;

* ULVESTAMMEN I SKANDINAVIA ER GRUNNLAGT
GJENNOM GROV MILJØKRIMINALITET

* FORKLARINGENE OM ULVENES TILBAKEKOMST FRA GEN-FORSKERNE, ROVDYRFORSKERNE OG MYNDIGHETENE ER FEIL.

For å angripe problemstillingen satte vi opp en rekke delmål:

1 - Hvilke koblinger finnes mellom Naturskyddsforeningens "Prosjekt Varg" og enkeltpersoner i Naturvårdsverket?

2 - Finnes det sammenheng mellom listen vår med øyenvitner, observasjonstidspunkter og Prosjekt Varg.

3 - Finnes det kilder som kan fortelle oss hvordan Prosjekt Varg jobbet på 70-tallet?

4 - Hva skjedde med ulvene som ble finansiert av "Prosjekt Varg" i svenske dyreparker. Og hvordan var samarbeidet organisert?

5 - Finnes det vitner i Estland som foran et TV-kamera kan bekrefte at de har solgt eller vet om salg av ulver utenom importlistene til Sverige eller Norge?

8 - Kan forskernes og myndighetenes konstatering av at ulvene har vandret fra Sovjet og Finland, og ned til nøyaktig de områdene "Prosjekt Varg" hadde pekt ut for ulveutsetting, dokumenteres?

METODER

Vi bestilte alle saker som er laget i svensk TV om temaet ulveutsetting og reiste til Stockholm for å besøke Naturvårdsverkets arkiv. Vi oppsøkte også andre instanser for å finne skriftlig informasjon.

Gjennom gamle tidskriftsartikler i Naturvårdsverkets eget tidskrift fant vi sterke koblinger mellom Projekt Varg og Naturvårdsverket. Det viste seg at sveriges fremste ulvebyråkrat Anders Bjärvall hadde vært med på å starte "Projekt Varg", som ansatt i Naturskyddsforeningen. Litt senere fikk han jobb i Naturvårdsverket med viktige arbeidsoppgaver innen ulveforvaltning. Samtidig var han også med i "Projekt Vargs" arbeidsgruppe.

Han hadde med andre ord en dobbeltrolle..En som byråkrat med ansvar for ulvespørsmål, og en som miljøaktivist og tilhenger av ulveutsetting. Faktisk fant vi dokumentasjon på at han i Naturvårdsverkets egne tidskrift på denne tiden uttalte at utsetting trolig var den eneste måten å redde den skandinaviske ulvebestanden på. Og også at han snakket varmt for Naturskyddsforeningens "Projekt Varg".

Gjennom gamle TV-reportasjer ble det klart at Anders Bjärvalls assistent, mannen som sporet de første ulvene i Värmland, Erik Isakson, også kunne kobles til Naturskyddsforeningen.

Vi fant også en søknad fra Naturskyddsforeningen fra 1976 der de ba om at regjeringen i Sverige sørget for å sette ulveutsettingsplanen "Projekt Varg" ut i livet. Søknaden ble liggende i over fem år før det ble sendt et svar fra Naturvårdsverket. Søknaden ble da avslått. Men fem år hadde gått. Og

under behandlingsperioden var plutselig ulvene tilbake, nøyaktig i områdene Prosjekt Varg hadde blinket ut.

Vi fikk tak i muntlig og skriftlig materiale om hvordan Naturskyddsforeningen hadde organisert Prosjekt Varg. Om finansieringen av ulver i dyreparker som var tilknyttet prosjektet, og om Verdens Naturfond som var med å sponse prosjektet. Gjennom en kilde som ikke kan navngis fikk vi svært interessante opplysninger om tenkningen og persongalleriet som deltok i Prosjekt Varg på tiden det eksisterte. Vi ringte rundt og førte samtaler med en rekke tidligere deltakere i Prosjekt Varg, både i Naturskyddsforeningen og i dyreparkene.

Vi besluttet at to personer var de riktige å konfrontere med våre opplysninger. Anders Bjärvall. Den mest sentrale ulvebyråkraten og ulveeksperten i Skandinavia. Og hans assistent; Ulvesporeren Erik Isakson. Vi besluttet også at Bjärvall var personen som kunne stå for tilsvaret fra myndighetene og delvis Naturskyddsforeningen - i pakt av dobbeltrollen han hadde hatt. Vi bestemte oss for å gjøre konfrontasjonsintervjuene så sent som mulig i filmprosessen. Vi ville vite så mye som mulig før vi møtte dem.

FLERE OPPLYSNINGER OM BJÄRVALL OG ISAKSON

Gjennom våre kilder i Norge og Svergie fikk vi flere opplysninger om Anders Bjärvall som virket svært interessante.

- Som en av lederne for Prosjekt Varg skulle han ha oppsøkt en dyrepark i Sverige for å få kjøpt ulvunger for utsetting
- Som ledende miljøbyråkrat skulle han ha spurt en kjent finsk ulveforsker om det var mulig å importere ulver fra Finland til Sverige.

Den første opplysningen brukte vi over et år på å få bekreftet med et intervju med dyreparkeieren Rune Netterstrøm i Østersund. Netterstrøm hadde for rundt 3 år siden fortalt historien om Bjärvalls besøk til en av våre kilder. Han var en gammel mann, over 80 år, og var plaget av sykdommer. Han bekreftet historien nøyaktig som vår kilde hadde hørt den, overfor oss på telefonen. Men nektet å la seg intervju om det. Han var engstelig for at dette kunne føre til represalier fra Naturvårdsverket. Og at hans sønner som hadde overtatt dyreparken kunne få vanskeligheter med å få tillatelser når de skulle importere dyr. Vi holdt telefonisk kontakt med ham over lang tid og forsøkte å berolige ham. Uten at noe nyttet. - Forteller jeg om dette kan det bety slutten for vår virksomhet, sa han. Vi fikk likevel lov å komme på besøk for å se på dyreparken, og kjørte bil opp til Østersund. Da vi ankom hadde Netterstrøm akkurat blitt kjørt til sykehus pga sukkersykeplager. Vi måtte kjøre hjem igjen med uforettet sak. I 2003 ble Anders Bjärvall pensjonist. Vi ringte Netterstrøm som var friskmeldt og orienterte ham om utviklingen. Han sa fortsatt blankt nei til å la seg intervju. Men vi var velkommen til å komme på besøk og få en omvisning i dyreparken. Vi satte oss i bilen igjen. Og denne gangen møtte vi dyreparksjefen. Det første han sa var at det

ikke ble snakk om noe intervju. Men etter noen timers samtaler, diskusjoner og flere avslag, sa han plutselig ja til å si litt om det som skjedde foran TV-kamera. Han var enig i at det var viktig at eventuell ulveutsetting ble avdekket. Det endte med at vi fikk hele historien og hjemturen var trivelig..

Vi hadde nå en dyreparkeier på tape som fortalte at han hadde blitt oppsøkt av Anders Bjärvall på 70-tallet. Og som sa at Bjärvall og en kollega fra Naturskyddsforeningen ba om å få kjøpe ulver for å sette dem ut i naturen.

En av Finlands mest kjente rovdyrforskere bekreftet også historien om Bjärvall. Og han hadde ingen innsigelser mot å la seg intervju om den oppsiktsvekkende forespørselen han hadde fått. Bjärvall hadde som ledende ulvebyråkrat spurt ham om det var mulig å importere ulver fra Finland som kunne settes ut i skogene i Sverige.

Ved siden av informasjonene om Bjärvalls dobbeltrolle som ulvebyråkrat - og ulveutsettingstilhenger fra Naturskyddsforeningen, hadde vi nå intervjuer med vitner som koblet ham til mulig ulveutsetting.

VALGET AV ØYENVITNER

Vi fikk tidlig beskjed fra en kilde som ikke ville stå fram om at en tollere i Trysil i 1976 hadde en opplevelse han aldri har klart å glemme.

Han påsto at han hadde besøk av en svenske på grensestasjonen som sa han hadde vært i Vestre

Trysil og levert ulvunger for utsetting. Kilden fortalte oss at han hadde vist tolleren et bilde av Naturvårdsverkets ulvesporer i Svergie på 70-tallet, Erik Isakson, og at tolleren var skråsikker på at det var denne personen som hadde vært der i 1976. Vi besøkte tolleren flere ganger og konfronterte ham med et bilde fra tidsperioden. Han var ikke i det minste tvil. Og garanterte at dette var den personen som hadde vært på tollstasjonen og sagt at han hadde brakt ulver til Norge. Den gamle tolleren virket svært troverdig.

Observasjon hans stemte nøyaktig med nye og sensasjonelle ulveobservasjoner som ble gjort i Trysil i dette tidsrommet. Av gamle aviser gikk det fram at ryktene gikk om at Trysil-ulvene kunne ha blitt utsatt. Og at svenske forskere ikke trodde på at det kunne være ulver i Trysil. Årstallet Trysil-tolleren hadde sin opplevelse var også viktig av en annen grunn. Det var samme år som "Prosjekt Varg" la fram sin sluttrapport der de gikk inn for ulveutsetting.

Vi bestemte oss for at tolleren i Trysil skulle være et sentralt vitne i filmen. Han hadde ikke bare en opplevelse å fortelle om på et svært sentralt tidspunkt. Han kunne også identifisere en person.

Ytterligere fire øyenvitner som hadde sett ulveutsetting eller spor etter utsetting ble valgt ut. Vi valgte vitner som hadde observasjoner om ulveutsetting helt fra 1976 og fram til 2001. To fra Sverige og tre nordmenn. De ble valgt ut etter en kildekritisk

vurdering. Vi mente at de framsto som svært troverdige.

Importlistene

Vi gikk tidlig inn og innhentet dokumenter og lister over alle ulveimporter til Sverige. Vi forsøkte å undersøke alle. Men hadde vanskeligheter med å komme dypt ned i dem fordi bilagene og søknadene om import var kassert av Jordbruksverket etter en såkalt tiårs-regel. Både blant våre kilder, i tidsskriftsartikler og i bøker ble tre ulve-importer framholdt som svært viktige. En forespørsel vedrørende import av ulv fra Naturskyddsforeningen. En import-tillatelse gitt til skogstyrelsen (Det statlige forvaltningsorganet for skog i Sverige) Og en tillatelse til dyreparken i Borås for import av sju ulvunger fra København Zoo. Forespørselen fra Naturskyddsforeningen fant vi en naturlig forklaring på gjennom et dokument vi fikk i Jordbruksverket. Hele historien handlet om et brev der Naturskyddsforeningen ønsket at det ikke skulle gis tillatelse for import av ulver som ikke var såkalt Fennoskandinaviske. De to andre tillatelsene fant vi imidlertid så interessante at vi bestemte oss å undersøke dem til bunns. Tidspunktene for importene passet godt i forhold til vitne-utsagn vi hadde fått om ulveutsetting. Og en rekke spørsmål kunne reises i forhold til importene.

Vi bestemte oss for at jeg skulle reise på en reasarch-tur alene med et lite kamera for å finne fakta og planlegge senere TV-opptak. Jeg startet med søk i København Zoo's arkiver og samtaler med ledelsen Besøkte stedet hvor ulvene hadde stått i karantene i Svergie.

Snakket med lokalbefolkningen. Møtte en person som hadde snakket med dyrepasserer like før ulvene ble hentet for over 20 år siden.

_Dyrepasserer fortalte meg at ulvene skulle settes ut i skogene i Värmland, sa kilden som nektet å stå fram i frykt for ikke å bli trodd. Vedkommende påsto også at ulvene hadde blitt hentet sent på kvelden. Jeg gjorde minst fire forsøk på å få denne kilden til åpent å stå fram, men det nyttet ikke.

Jeg fant den gamle dyrepasserer som hadde hatt ansvaret for karantene-ulvene. Han benektet at ulvene var satt ut, men kom med motstridende opplysninger. Etter lange samtaler fortalte han også at han hadde en hemmelighet om ulver han aldri ville gå ut med.

Jeg besøkte også dyreparken i Borås. Parkledelsen bekreftet at de hadde vært med i Prosjekt Varg, og opplyste at samtlige av de sju ulvene fra København hadde blitt avlivet i løpet av kort tid. Dyreparken mente det var rene tilfeldigheter som gjorde at de nye ulvene kom tilbake til Värmland, samtidig som Prosjekt Varg-ulver ble hentet fra Danmark og avlivet i Borås Djurpark.

Jeg besøkte også jordbruksverket som sitter på alle dokumenter om ulveimporter. Og Skogstyrelsen som ikke hadde noen dokumenter eller opplysninger om import-tillatelsen for ulveimport de selv hadde fått i 1984.

Vi hadde fått tips om at en forsker i Sverige og en av landets mest kjente jegere hadde en historie om ulveutsetting, og jeg besøkte også dem. Det viste seg at personen som hadde stått bak obduksjonen av en ulv de to hadde sett tydelige tegn på at måtte ha blitt usatt, både var medlem av Naturskyddsforeningen som sto bak

"Prosjekt Varg" og Verdens Naturfond som finansierte prosjektet. Og det viste seg at forskerens og jegerens observasjoner ikke var tatt med i obduksjonsrapporten.

Estland

For å finne vitner i Estland leide vi inn en frilance-journalist til å undersøke og snakke med personer som kunne ha opplysninger. Blant de vi ba ham kontakte var en dyreparksjef og en jakt-organisator vi hadde lest om i en svensk bok om ulveutsetting. Her fant vi viktige historier. Og vi tok fly til Tallin og fikk inn intervjuer med oppsiktsvekkende innhold;

Svenske miljøaktivister hadde vært i Estland og forsøkt å kjøpe ulver som skulle settes ut i naturen.

Og svenske myndigheter eller miljøorganisasjoner hadde bestilt ulver for utsetting fra Tallin Zoo mitt i Prosjekt Varg-perioden.

Etter reasearch-turen og materialet vi fikk fra Estland laget vi et komplett manus for hele filmen. Gjennomgangstemaet ble Prosjekt Varg. Vi fant koblinger til dette prosjektet i de fleste sakene vi valgte å gå inn i.

FORSKNIGEN

Det er DNA-forskning som brukes som hovedargument fra både myndighetene og ulveforskerne på at ulver ikke har blitt satt ut i naturen. Vi har brukt lang tid på å sette oss inn i den genetiske forskningen som er

gjort på den skandinaviske ulven, og via E-post og telefonsamtaler har vi hentet inn opplysninger fra de sentrale forskerne. To undersøkelser blir vist til når ulveutsetting benektes;

1 - Undersøkelse fra 1996. DNA-prøver fra svenske dyreparkulver ble sammenliknet med prøver fra ville ulver. DNA-profilene viste med høy sannsynlighet at ulvene ikke kan ha samme opphav.

Vi undersøkte grunnlaget for denne undersøkelsen. Det viste seg at en person som delvis ble lønnet av Naturskyddsforeningen, som sto bak "Prosjekt Varg", hadde samlet inn genmaterialet fra dyreparkulvene som forskerne fikk tilgang til. Verken han eller forskerne kunne svare på om viltfangede ulver importert til svenske dyreparker fra Russland, og/eller Finland var med i undersøkelsen. Men vi fikk bekreftet at kun et utvalg dyreparkulver var undersøkt.

2 - Genundersøkelsene gjort ved Uppsala-universitetet viser at de nye ulvene i Skandinavia kommer fra Finland/Russland. Derfor må de ha vandret den lange veien ned til Värmland, Dalarna, Finnskogen.

Genforskerne ga oss andre svar enn fortolkningen til forskere og myndigheter. De sa at de ikke kunne si noe om hvordan ulvene kom hit. Bare hvor de kom fra. De sa at en sannsynlig teori er at ulvene har vandret ned fra Finland. Men de kunne ikke utelukke at ulvene kommer fra Estland. Dette hadde de ikke undersøkt.

Genforskerne kunne ikke si noe sikkert om hvordan ulvene kom tilbake til Skandinavia. DNA-forskningen gir imidlertid svært viktige opplysninger om ulvenes opphav. Og den kan altså ikke per i dag utelukke at de nye ulvene kommer fra Estland.

INTERVJUENE MED BJÄRVALL OG ISAKSON

Vi brukte god tid på planleggingen av intervjuene med Bjärvall og Isakson, og orienterte dem på forhånd kun om at vi ville stille dem spørsmål rundt undersøkelsen vi har gjort om ulveutsetting. Intervjuene ble gjort noen uker før filmen skulle sendes. Begge intervjuene ga oss viktige bekreftelser og totale benektelser. At vi var godt forberedt var svært viktig, da vi selvfølgelig visste at de to har svært stor innsikt i spørsmål rundt den skandinaviske ulvestammen. Vi gjorde svært lange intervjuer med begge to og gikk gjennom ulvenes historie i Skandinavia fra slutten av 1970-tallet i detalj. Bjärvall bekreftet opplysningene vi hadde samlet inn om hans rolle som Projekt Varg-deltaker og senere sentral ulvebyråkrat. Han var enig i at dette kunne virke bestikkende, men avviste enhver kjennskap til ulveutsetting. Han utelukket ikke at ulv kunne ha blitt satt ut av miljøaktivister. Og kunne ikke legge fram spor-observasjoner eller annen sikker dokumentasjon på at ulvene virkelig har vandret fra Sovjet/Finland og ned til grenseområdene våre. Da vi konfronterte ham med våre vitner som koblet ham til bestilling / forespørsler om ulver for

utsetting, karakteriserte ham dette som ren løgn.

Også assistenten til Bjärvall, Erik Isakson, svarte med en total benektelse da fortalte om hendelsen i Trysil og at han var blitt identifisert av tolleren gjennom et bilde tatt i riktig tidsrom. Vi vurderte nøye om vi skulle bruke billedidentifikasjonen til tolleren. Bildet var gammelt og det hadde gått over 25 år siden han hadde sin opplevelse. Vi valgte å bruke identifikasjons-scenen fordi tolleren var bombesikker i sin sak. Under møtene vi hadde med ham forsto vi at hendelsen hadde brent seg inn i minnet hans.

Vi hadde ytterligere et vitne som identifiserte Isakson i forbindelse med en mulig ulveutsettingssak. Dette konfronterte vi ham også med.

Men vi valgte og ikke bruke opptaket fordi intervjuobjektet vårt ikke var 110 prosent sikker på at dette var mannen. Og fordi bildet vi brukte var tatt flere år før vitneobservasjonen.

UTFORMING AV PROGRAM

Da det nærmet seg sommeren 2003 innså vi at vi ikke ville klare å finne så konkrete beviser som bilder, en tilståelse eller tekniske bevis på at ulver er ulovlig satt ut i skogen de nærmeste månedene. Vi så imidlertid at vi satt på en svært sterk kjede av indisier, dokumentasjon og sterke vitne-utsagn.

Vi hadde intervjuer med flere norske og svenske vitner som hadde sett ulveutsetting med egne

øyne og vitner som hadde sett tydelige spor etter ulveutsetting.

Vi hadde også snakket med mange andre vitner med liknende opplevelser som ikke ville stå fram.

Vi hadde vitner i Sverige og Finland som hadde fått forespørsler om levering av ulver for utsetting fra en ulvebyråkrat som var med på å starte "Prosjekt Varg"

Vi hadde vitner i Estland som kunne bekrefte at svensker bestilte ulver fra Tallin Zoo for utsetting i naturen. Og et vitne som fortalte at svenske miljøaktivister hadde oppsøkt ham for å få kjøpe ulvunger for utsetting.

Vi hadde fått bekreftet at en av sveriges fremste ulvebyråkrater, som vitner hevder har forsøkt å få tak i ulver for utsetting, var med på å starte ulveutsettingsprosjektet "Prosjekt Varg"

Vi hadde oppsiktsvekkende faktaopplysninger om "Prosjekt Varg"-ulvene som ble importert fra København til Sverige like før de nye ulvene kom tilbake til Värmland.

Vi kunne avdekke at det ikke finnes dokumentasjon for forskernes påstand om at de nye ulvene har vandret fra Finland og ned til Värmland og Finnskogen.

Vi kunne fortelle at materialet som er brukt i forskningsrapporten som fastslår at dyreparkulver fra Sverige ikke er satt ut i naturen er hentet inn fra dyreparker tilknyttet

"Prosjekt Varg" og at kun et utvalg ulver ble undersøkt.

Vi kunne fortelle om ulveimporter som ikke engang importøren selv, Skogstyrelsen, kunne forklare.

Og vi hadde en historie om en påkjørt ulv som både en forsker og en kjent jeger mente måtte være satt ut. De ga beskjed om dette under obduksjonen. Men opplysningene deres ble ikke tatt med i obduksjonsrapporten. Som ble skrevet av et medlem av Naturskyddsforeningen og Verdens Naturfond. Organisasjonene som startet og finansierte "Prosjekt Varg"

Vi hadde altså en svært sterk indisekjede, men ikke et enkelt og konkret bevis. Og vi bestemte oss for å lage en film der vi tar bygdefolk i Norge og Sverige på alvor og spør om det de i 25 år har påstått virkelig kan ha skjedd. Vi bestemte oss for å legge fram vitneutsagnene, dokumentasjonen og benektelsene vi hadde fått inn i en ikke-konstaterende form. Slik at seerne selv kunne gjøre seg opp en mening om hvordan de nye ulvene kom tilbake.

Vi valgte å forme programmet etter en slags tidsakse. Startet med mange øyenvitner som vi opplevde som troverdige. For så å fortelle om Prosjekt Varg. Etter utredningen av dette prosjektet undersøkte vi prosjekt-varg ulver og gikk videre og videre. Vi opplevde det som styrken i vår fortelling at vi kunne presentere en massiv kjede av vitneutsagn og dokumentasjon. Hvor vitner på rekke og rad førte historien framover og framover, til tross

for benektelsene fra myndighetene. Som vi lot Anders Bjärvall stå for.

SPESEIELLE ERFARINGER

Når man holder på med en sak over flere år er oppbyggingen av tillit inn til alle miljøer helt sentral. Noen kilder ble etter hvert utålmodige og truet med å trekke sin deltakelse i prosjektet vårt, dersom "ikke det snart skjedde noe". Men gjennom nær kontakt med svært mange personer over tid klarte vi å bevare tilliten.

Å arbeide med en sak hvor opplysninger ligger så langt som 30 år tilbake i tid og i flere land, har vært svært utfordrende. Viktige kilder og personer som vi har fått opplysninger om har vist seg å være døde eller alvorlig syke når vi har forsøkt å få tak i dem. Det kreves også spesielle kildevurderinger når man skal vurdere hva folk sier og forteller på husk etter så mange år.

De Svenske arkivreglene skapte vanskeligheter. Det er nemlig slik at offentlige instanser har lov til å kassere underdokumenter på for eksempel ulveimportsøknader når det har gått ti år.

Det har også vært utfordrende for oss å møte og vurdere kilder i Sverige og Estland. I Estland var det vanskelig å få ut opplysninger fra folk. Vi følte at det hang igjen en autoritetsfrykt fra Sovjet-tiden, som gjorde at mange vegret seg i det lengste fortelle om ting de selv har vært involvert i. Overfor oss pekte kilder ut navngitte personer som skulle ha solgt ulver til svenske miljøaktivister. Men da vi tok kontakt med dem, vegret de seg for å

snakke. Husket ikke. Og ville ikke møte folk fra TV.

Et av de største problemene med å jobbe i flere land og over lang tid har vært avstandene til områdene der kontakter, kilder og personer som vi har vært nødt til "å holde varme" har sittet. Det har blitt utrolig mye bilkjøring ut til kilder langt inne i skogene i Norge og Sverige. Og det har blitt mange svært lange telefonsamtaler.

SAMARBEIDET MED NORSKOG

Samarbeidet med Norskog, som er en skogeierforening med meninger om ulven, var helt uproblematisk. Dusøren de har utlovet er nå oppe i 500.000 kroner. Vi fikk tilgang til tips som kom inn og det ble aldri lagt noen føringer fra selskapet om hvordan vi skulle bruke opplysningene. Vi opplevde det heller ikke som problematisk å få tilgang til tips det var knyttet en dusør til. Vi fikk opplysninger og behandlet dem på helt vanlig journalistisk grunnlag.

DIVERSE

Arbeid i mange land og kontakt med utrolig mange kilder gjorde det kildekritiske arbeidet helt sentralt under kartleggingen, innhenting av intervjuer og foran redigeringen av filmen. Vi la stor vekt på å vurdere og undersøke troverdigheten til de medvirkende og våre kilder nøye. Flere av de medvirkende er bygdefolk og motstandere av norsk og svensk ulvepolitikk. Det fant vi ikke spesielt problematisk. I bygdene vi oppsøkte var de fleste kritiske til rovdyrene. Det viktige for

oss var å forikre oss om at vitnene vi benyttet ikke hadde andre motiver enn å få sannheten om ulvenes tilbakekomst fram i lyset. Det gjorde vi. Og på bakgrunn av våre kildevurderinger er en rekke sterke historier og mulige deltakere i programmet valgt bort. Vår begrunnelse har som regel vært at historiene har vært umulige å ettersjette skikkelig eller at vitneobservasjonene ikke har vært tydelige nok. Dessverre har vi også vært i kontakt med flere viktige vitner som inntil dags dato ikke vil la seg intervju om sine opplevelser i frykt for at de ikke skal bli trodd.

Vi er stolt over at vi har tatt bygdefolket i Norge og Sverige og deres opplevelser i skogen på alvor og latt dem komme skikkelig til orde.

Vi har brukt et ukjent antall timer på prosjektet og både fritid og helger har gått med. Det er jo slik livet som journalist er. Tenner man på en sak blir det bare mer og mer moro og spennende og jobbe, jo lenger man kommer.

KONSEKVENSER

Det kom umiddelbart krav om granskning av mulig ulveutsetting fra flere stortingspolitikere og lokalpolitikere etter dokumentaren.

Miljøvernminister Børge Brende ba Direktoratet for Naturforvaltning undersøke saken.

Flere politikere kritiserte Børge Brendes direktorat-undersøkelse og krevde en uavhengig granskning

Bygdefolk gikk ut offentlig og sa at de endelig var blitt tatt på alvor.

Programmet skapte en kraftig debatt om ulveutsetting og miljøbevegelsen kritiserte våre vitner og avviste kategorisk at utsetting av ulver har skjedd.

Direrktoratets rapport kom raskt. Den ble laget på bakgrunn av foreliggende ulveforskning og etter forespørsler til DNA-forskerne, Naturvårdsverket i Sverige og Økokrim. Konklusjonen var at det med høy sannsynlighet kan konstateres at ulv ikke er satt ut.

Oslo 26. januar 2004

Asbjørn Øyhovden

For mer informasjon om debatten etter programmet kan dere oppsøke TV2s nettsider. Dokument 2. Her er en del avisstoff lagt ut, sammen med lengre utdrag av vitnebeskrivelser og dokumentasjon som ikke er vist i filmen.